

TL 4066 Kuzeyin Az Nüfuslu Halkları ve Arktik

Öğretim Üyesi: Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Can TEZİÇ.

Kuzeyin Az Nüfuslu Halklardan Tunguzların Kökenleri

Hafta 4.

Hazırlık Soruları:

- **Tunguzların tarihsel olarak Türkler ile olan ilişkilerini tartışın.**

Tunguz etnoniminin kökeni hakkında her ne kadar farklı fikirler olsa da Orta Asya çıkışlı olduğu tahmin edilmektedir. Tunguz kelimesinin anlamı hakkında ise farklı düşünceler mevcuttur. Açıklamalardan ilki Tunguz kelimesinin, Tunguzlara özgü bir elbise olan “*Kungu*” kelimesinden türediğini iddia eder, bir diğer açıklama ise Çince bir kelime olan ve doğulu barbar anlamına gelen “*Tungu*” veya “*Tunhu*” kelimesinden türemiş olduğunu iddia etmektedir.

Pri-Baykal, Pri-Amur, Yakutistan ve Uzak Doğu Rusya’da yapılan arkeolojik araştırmalar göstermiştir ki neolitik dönemde bu bölgelerde yaşayan gruplar yerleşik, yada yarı yerleşik hayat tarzına sahip balıkçılık ve köpek yetiştiriciliği ile meşgul gruplardır. Bu araştırmalar bize Tunguzların Sibirya’ya nereden ve nasıl bir süreç içerisinde geldiklerini sormaktadır.

Yapılan araştırmalara göre M.S. 5. ve 7. yüzyıllarda Baykal Ötesi (Za-Baykal) bölgesinde yaşayan Uvan’ ları “Tunguzların dolaysız atalarını” işaret etmektedir.

On yedinci yüzyıl kayıtları, geyik yetiştiricisi Uvanların, Bayegu isimli Türk dilli at yetiştiricisi bir grubun topraklarında yaşadıklarını belirtmektedir. Bayegu'ların yaşadıkları bölge takriben, Selenge nehrinin aşağı kesimleri - Baykal gölünün doğu kıyıları olarak Barguzin nehir havzasını kapsamaktadır.

On yedinci yüzyıl verilerine göre Geyik yetiştiricisi gruplara Bayegu'lar 6 veya 50 gün yürüme mesafesi uzaktadır. Yine, kayıtlara göre Geyik yetiştiricilerinin yaşadıkları topraklar, koyunlar için otlaklardan yoksun, ağaçlık ve geyiklerin yaşayabileceği yosunlu bir arazi olarak tarif edilir. İnsanlarının geyik derisinden elbiseler giydikleri kaydedilen bu bölge dağlık tayga olan ve Barguzin ve Selenge'nin kuzeydoğusunda, Olyekma ve Angara nehirlerinin üst kısmında bulunmaktadır. Kayıtlar "Tszyuy, Gyuy, Gyay, Gyye." Gibi farklı etnonimleri gösterebilir, bu etnonimlerin hepsi tek bir etnik grup olan Uvanlara ait alt gruplardır. Tunguzların oluşumunu geçirdiği bu bölgenin Uvanlar ile bağlantı bulunmakta olup, Uvan etnonimisinin de Even etnonimisinin prototipi olduğu savunulmaktadır.

Etnonimler ve yer isimlerine dayanarak yapılan araştırmalara göre Uvan'lar komşularının baskıları neticesinden daha güney den ormanlık bölgelerden Baykal Ötesine (Za Baykal) gelen hayvan yetiştiricisi konar göçer bir grup olup, farklı grupların bir araya gelerek oluşturduğu Hi ler içerisinde dahil olmuşlardır. Hun unsurları taşıyan bu gruba zamanla Syan'bi, Kidan, Mohe ve Mançuların ataları olan Çjurçjenler' de dâhil olmuşlardır.

Zaman içerisinde Uvan'lara güneyden Türk ve Moğol kökenli gruplar da katılmışlardır. Türk kökenli grupların içerisinde en çok bilinen Merkitlerdir. Merkitler bir Tunguz soy grubu olan Bayakagirler arasına yerleşmişlerdir. Daha sonra Bayegu olarak bilinecek olan bu grubun Uygurlar ile de genetik bağlantı vardır. Dulukagir olarak bilinen bir diğer Tunguz soy grubu ise Eski Türkler

(Gök Türkler) ile ilişkilidir. Diğer taraftan Gol'degir, Ulyat, Çongolir, Tumandinsky ve Çipçinut gibi Tunguz – Uvan soy gruplarının da Moğol soy grupları ile bağlı oldukları bilinmektedir.

On ikinci ve on üçüncü yüzyıllar içerisinde kuzeye göç etmeye başlayan farklı Tunguz soy grupları Sibiry'a'nın ve Uzak Doğu Rusya'nın farklı bölgelerine yerleşmişlerdir.

On ikinci yüzyılda Lena, Vilo ve Aldan nehirleri arasında yerleşen farklı Tunguz boyları bu bölgelerde yaşayan yerli halklar ile karışarak, bölgede Sologon, Duligan, Edigan olmak üzere üç farklı etno-kültürel yapı oluşturmuşlardır. Yerli halkları ile karışan her bir grup kendi bölgelerine özgü ve birbirlerinden ayırt edici farklı linguistik ve antropolojik özellikler kazandıkları gibi yine 3 farklı ekonomik – kültürel grup (geyik yetiştiricisi, hayvan yetiştiricisi ve balıkçı) ortaya çıkarmışlardır. Bu sürecin sonucunda Sologonların bir kısmı Şologan, Duliganların bir kısmı Dolgan, Ediganların bir kısmı da Edyan olarak adlanmaya başlamışlardır.

On üçüncü ve on dördüncü yüz yüzyıllarda Yakutların Lena bölgesine gelmeleri bu bölgedeki Tunguz boylarının doğu ve kuzeye, Ohotsk Denizi, Lena nehrinin aşağı kısımları ve Maya nehirleri yönüne doğru itmiştir. Bu hareketlenme sonucunda Tunguz soy grupları başlıca Kuzey nehirleri olan Anadır, Yana, İndigirka ve Kolıma nehirlerine yerleşmişler ve bu bölgelerde Koryaklar, Yukagirler, Çukçalar, Çuvanlar ve Rus eski yerleşimciler ile zaman zaman çatışma zaman zaman bir araya gelerek kendine özgü etno-kültürel yapılar bir kaç yüz yıl içerisinde oluşmuştur.

Temel Kaynak

Teziç M.C. Sibirya'da Etnosların ve Alt-Etnosların Oluşumunda Tunguz Soy Gruplarının Rollerini (Evenler, Dolganlar ve Geyik Yetiştiricisi Yakutlar) // Научное обозрение Саяно-Алтая. 2015 № 4 (12). S. 21-35.

Yardımcı Kaynaklar

Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries the social organization of culture difference*, Boston: Little Brown.

Boronoyev, A.O. (2007). Territorial'naya mental'nost' I problemi sotsiokul'turnogo razvitiya regiona, (Pod redakstiey d-r filoz. nauk professor. Boronoeva A.O) *Sibirskaya mental'nost' I problemi sotsiokul'turnogo razvitiya regiona*, St. Petersburg: Asterion s.8-17.

El'nitskiye, K. (1895). *Inorodtsı sibiri i sednyeaziatskih vladniye Rossii etnografiçeskiye oçerki*, St. Petersburg, İzdaniye D.D. Poluboyarikova.

Evstigneev, Yu.A. (2003). *Rossiyaskaya Federatsiya narodu i ih podrazdeleniya – kratkiye etnologiçeskiye spravoçik*, İzdatel'stvo St. Peterburgskogo universiteta.

Fenton, S (2003). *Ethnicity*, Polity Press Black well Publishing Ltd.

Gumilyev, L.N. (2006). *Etnogeneza . biosfera zamli*, Moskova: Ast; Astrel'.